

Enige Mededelings

i. v. m. die Geskiedenis van twee Erwe en 'n Straat

deur H. M. REX

II.

In 'n vorige artikel het mnr. Rex, argitek Klaas van Rysse se aandeel in die bou van die Goewermentsgebou beskryf. Maar met die afkeuring van die voorgestelde plan en bestek 1887, het dit gelyk of die bou van 'n geskikte Goewermentsgebou in Pretoria op die langebaan geskuif sou word. Lees nou verder:

Die Kommissie het nie daarin geslaag om die Regering te oorreed om die terrein vir die voorgestelde Goewermentsgebou te vergroot of enige ander terrein te kies nie, maar die vernaamste vrug van sy werksaamhede was dat die ontwerp van J. W. Leslie Simmonds finaal afgekeur is deur die Regering. Ook het die Regering teen daardie tyd besef dat die kennis en ondervinding van Klaas van Rysse vir die Staat van groot waarde kon wees, en aangesien Sytze Wierda, van Amsterdam, wat intussen aangestel is deur die Regering as Gouvernements Ingenieur en Architect, eers teen die einde van 1887 sy betrekking sou aanvaar, is Van Rysse op die 3de Augustus 1887 as Waarnemende Gouvts. I. & A. aangestel.⁸⁾

Na die afloop van die Kommissievergaderings en sy tydelike aanstelling as Gouvts. I. & A. het Van Rysse sy aandag toegespits op 'n eie ontwerp van 'n Goewermentsgebou en die probleem van die onvoldoende ruimte op Erf No. 383 met Pres. Kruger bespreek, maar hy is te kenne gegee dat die Regering „bleef by het besluit om het bewuste gebou op het aangewese terrein te plaatsen”. Na aanleiding daarvan deel Van Rysse mee: „Waarom ik in myn beskikbare uren, tot een oplossing tracht te komen, van het moeilijke vraagstuk, om een groot, ruim en doelmatig gebou te projecteren op een terrein dat fytylyk voor dat doel te klein is.”⁹⁾

Pres. Kruger was vanaf die einde van September tot die einde van Oktober 1887 met 'n Afvaardiging na die O.V.S. en 'n dag voor sy vertrek het hy insae in Van Rysse se nuwe sketsplanne gehad. Oor die algemeen was Pres. Kruger heeltemal tevrede met die ontwerp van Van Rysse, behalwe dat hy sekere wysiginge m.b.t. die Volksraadsaal, aan die hand gedoen het. Hy het opdrag aan Van Rysse gegee om na die finale voltooiing van die veranderinge die planne onmiddellik aan die Regering vir goedkeuring voor te lê. Dit was baie naelskraap of die nuwe ontwerp van Van Rysse was goedgekeur. Op die 11de Oktober 1887 het Staatsekretaris Bok aan

Van Rysse laat weet dat die Regering eers wou wag met 'n besluit oor die ontwerp tot na die terugkoms van Pres. Kruger uit Bloemfontein. Eers op die 31ste Oktober het die Afvaardiging in Pretoria teruggekeer, en op daardie dag was Sytze Wierda, die aangestelde Gouvts. I. & A. reeds in Pretoria. Die volgende dag het Wierda sy ampseed by Pres. Kruger afgelê, was Van Rysse se dienstyd as Waarnemende Gouvts. I. & A. daarmee outomaties beëindig en het Wierda sy aandag aan die ontwerp van 'n Goewermentsgebou gegee.

Die ontwerp van planne vir die Goewermentsgebou was Wierda se eerste groot en belangrike werk as Gouvts. I. & A. Na besigtiging van die terrein, 'n studie van die ruimte benodig vir die verskillende departemente, en waarskynlike gesprekke met Van Rysse, wat intussen, na vertoë deur Wierda, as Klerk en Assistent van die Gouvts. I. & A. aangestel is,¹⁰) het Wierda ook spoedig tot die oortuiging geraak dat 'n groter terrein vir 'n ruim en doelmatige Goewermentsgebou 'n dringende noodsaaklikheid was.

Op verdere ernstige aandrang van Wierda, gesteun deur Van Rysse, is die oostelike helfte van Erf No. 382 (411) in Desember 1887 deur die Regering van C. P. Pretorius aangekoop en is die eiendom op die 10de September 1888 op naam van die Gouvernement van die Z.A.R. geregistreer, nadat in die loop van 1888 eers finaal oor die prys ooreengekom is.¹¹)

Ongelukkig het die besondere lêer No. R.8162/87 i.v.m. die aankoop van die halwe erf van C. P. Pretorius en die hotelgeboue van L. G. Vorstman op een of ander stadium verlore geraak en tot op datum kon dit, na 'n uitgebreide soektog, nog nie deur my in die Argief opgespoor word nie.

L. G. Vorstman het 'n huurkontrak vir die European Hotel tot 1898 gehad. Hy was bereid om die huurkontrak aan die Staat oor te maak vir £8,000, nadat hy aanvanklik 'n baie hoër prys gevra het. Aan C. P. Pretorius, die eienaar van die grond, sou £1,000 betaal word, tesame met vier erwe, „gelegen boven in het dorp by het aan te leggen plein”. Die Uitvoerende Raad het sterk besware gehad teen die hoë pryse. Pres. Kruger het persoonlik met die eienaars oor 'n laer prys onderhandel, maar sonder sukses, en uiteindelik het hulle tot die aankoop van die erf met die geboue daarop besluit.¹²)

Op die 15de Augustus 1888 het die saak van die bg. aankoop weer op 'n Uitvoerende Raadsvergadering te berde gekom. Die Uitvoerende Raad het toe besluit om 'n wysiging in die tweede gedeelte van die U.R. Bsluit No. 506/1887 aan te bring en te bepaal „dat gezegde Christiaan Pretorius by het geven van transport van gezegd halve erf zal ontvangen een som van £1,500 en 4 erven gelegen boven in het dorp by het aan te leggen plein en de Registrateur van Acten op te dragen transport te ontvangen van het halve erf en te geven van de 4 erven en wel van Nos. 877, 878, 881 en 882 en den Auditeur-Generaal op te dragen de rekening te auditeeren.”¹³)

Teen die begin van Desember 1887 het Wierda dus een-en-'n-halwe erf

tot sy beskikking gehad om die Goewermentsgebou op te plaas. Gedurende April 1888 was die ontwerp van die gebou voltooi — op daardie stadium nog net met een verdieping, sonder die Tweede Volksraadsgebou en met 'n conciergewoning op die suidwestelike hoek — en kon daar tenders vir die oprigting van die gebou gevra word. Die „Ou Gouvernementsgebou” staan dus vandag op Erf 412 (383) en die oostelike helfte van Erf No. 411 (382), behalwe die inrit, wat op 'n gedeelte van die oorspronklike Kerkplein geleë is, en 'n klein gedeelte van die westelike vleuel, wat inbreuk maak op die terrein van die destydse westelike gedeelte van Erf No. 411 (382).

Die westelike helfte van Erf No. 382 (411) het mettertyd die straat wat Pretoriusstraat en Kerkplein met mekaar verbind, geword, en dit is wetenswaardig om kortliks die geskiedenis van die halwe erf na te gaan.

(Word vervolg).

-
- (8) R.5192/87.
 - (9) 2136/87.
 - (10) U.R.B. 500/87 dd. 21/11/87.
 - (11) Transportakte No. 1888/2211.
 - (12) U.R.B. 506/87 dd. 30/11/87.
 - (13) U.R.B. 436/87 dd. 15/8/88.
-
-

Origin of Street Names

In the September, 1952, issue Mr. R. Peacock has shewn that Plein Street was renamed Christina Street by the Municipality in 1931. May I supplement that information by pointing out that at that time the old buildings on Pretorius Square were being demolished so that the City Hall could be erected on the site. On the S.W. corner of the block, that is at the N.E. corner of Bosman and Minnaar Streets, there stood a large red-brick house named Christina Villa. Did the name of the villa provide the new name for Plein Street?

De Waal and Margaretha Streets:

De Waal Street is named after Mr. E. H. de Waal who was the Inspector General of Customs under the Republic. He was a member of a large party of Boers who left the Transvaal for Kenya about 1906. If, as stated, he had a daughter named Margaretha then Margaretha